

борчих ходів” минулих років. Як і раніше, головна мета – “гарантовано отримати голо- си електорату, орієнтованого “на Росію”. Великий позитив виборчої стратегії В.Януко- вича – спокій [10].

Отже, Партія регіонів є прикладом політичної сили, що змогла, незважаючи на численні перешкоди, отримати роками омріяну політичну перемогу (у вигляді не лише президентської посади, а й чіткої владної вертикалі, власного кабміну й контрольованої парламентської більшості) за рахунок ефективної виборчої стратегії та вміння адапту- ватись до будь-яких електоральних умов. Підтвердження цьому – достатньо високі ре- зульти В.Януковича на території Західної України в порівнянні з низькими результа- тами на аналогічній території в 2004 р.

1. Якименко Ю. Україна перед вибором – яким він буде? / Ю. Якименко, О. Литвиненко, І. Жданов // Дзеркало тижня. – 2004. – № 26 (501). – 3–9 липня. – С. 5.
2. Там само. – С. 6.
3. Соболев Є. Вибори помилок / Є. Соболев // Дзеркало тижня. – 2004. – № 42 (517). – 16–22 жовтня. – С. 1.
4. Дмитричева О. Ми розриваємося між страхом і бажанням жити інакше / О. Дмитричева // Дзеркало тижня. – 2004. – № 46 (521). – 13–19 листопада. – С. 3.
5. Рахманін С. А завтра була війна / С. Рахманін, Ю. Мостова, О. Дмитричева // Дзеркало тижня. – 2004. – № 26 (501). – 3–9 липня. – С. 3.
6. Якименко Ю. Україна перед вибором – яким він буде? / Ю. Якименко, О. Литвиненко, І. Жданов // Дзеркало тижня. – 2004. – № 26 (501). – 3–9 липня. – С. 5.
7. Рахманін С. Парламентська компанія. Президентська кампанія / С. Рахманін // Дзеркало тижня. – 2007. – № 29 (658). – 11–17 серпня. – С. 3.
8. Мустафін О. Діти Нострадамуса / О. Мустафін // Дзеркало тижня. – 2007. – № 28 (657). – 4–10 серпня.
9. Сильна економіка – успішна Україна // Вперед. – 2009. – № 49 (6630). – 11 грудня. – С. 3, 7.
10. Владимиров С. Хтось іде... а хтось прийде / С. Владимиров // Профіль. – 2009. – № 35 (104). – 19 ве- ресня.

Стаття посвячена проблемі наукового дослідження еволюції избирательной стратегії Партії регіонів. Проаналізовано становлення особливостей цієї стратегії во время парламентських и пре- зидентських избирательных кампаній в Україні (2004–2010 гг.).

Ключевые слова: *Партія регіонів, вибори, избирательная кампанія, стратегія избирательной кампанії.*

The article is devoted to the scientific research of evolution of electoral strategy of Party of regions. The features of its strategy during parliamentary and presidential electoral campaigns in Ukraine (2004–2010) are analyzed.

Key words: *Party of regions, elections, electoral campaign, strategy of electoral campaign.*

УДК 321.01

ББК 66.2

Віталіна Шeverда

СУЧАСНИЙ СТАН ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджується феномен електронного урядування в Україні. Увага автора зосередже- на на визначенні проблем, що перешкоджають повноцінному впровадженню електронного урядування в нашої країні, крім того, досліджуються можливі перспективи, що відкриваються внаслідок приєднання України до інформаційного глобалізованого простору.

Ключові слова: *електронне урядування, електронна демократія, інформаційне суспільство, ін- формаційно-комунікаційні технології.*

Феномен електронного урядування для України вже не є новим та невідомим, як декілька років тому. Останнім часом дослідження проблеми розвитку електронної де- мократії (що передбачає використання інформаційних і комунікаційних технологій і стратегій демократичними акторами [33; 6]) почали привертати увагу багатьох дослі- дників та науковців і в Україні. Досить поширеним, актуальним напрямом дослідження

цієї проблеми, у зв'язку з прогресом інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ) та їх утіленням у процес керування публічним сектором, став феномен електронного урядування [14, с.93].

Так, цілу низку праць присвячено вивченню проблем становлення інформаційного суспільства в Україні (В.Кафарський, О.Голобуцький, О.Шевчук, В.Гавловський, В.Цимбалюк, Р.Калюжний, С.Гнатюк, М.Згуровський, М.Кузнецова). Значну увагу привернула проблема свободи особистості в інформаційному соціумі [35]. Іншим дослідницьким напрямом є вивчення сутності концепції е-демократії та е-урядування (М.Демкова, А.Пазюк, Д.Дубов, С.Дубова). Проблема реальності впливу громадськості на прийняття рішень органами влади через систему електронного урядування також викликала зацікавленість із боку науковців [33]. Досліджуються питання відкритості та прозорості публічної адміністрації, доступу до публічної інформації, його правовим регулюванням (М.Демкова, М.Фігель, А.Пазюк, А.Будаков, В.Кашпур, В.Кузнецов). Особлива увага звертається на проблему безпеки інформації [15; 34].

Проте, незважаючи на наявність досліджень певних аспектів цієї проблематики, феномен електронного урядування в Україні залишається недостатньо розробленим, а саме: питання зв'язку наявності демократичних умов та більш широкої участі громадян залишається недостатньо висвітленим, адже створення демократичних умов, наявність доступу до мережі Інтернет та створення різного роду проектів впливу громадськості на органи влади, правове надання певних повноважень громадськості не завжди приводить до активації громадської свідомості, до виникнення бажання в громадян вступати у взаємодію з органами влади. Отже, майже невизначеним залишається питання про мотивацію громадян, тобто питання про те, яким чином сприяти їхній взаємодії, коли вже створено всі необхідні для цього умови, а громадяни залишаються абсолютно байдужими до такої участі.

Зрілість електронного уряду має тенденцію залежати від національної економіки, соціального та демографічного рівнів розвитку. Вони показують, що передовими є індустріалізовані нації, громадяни яких отримують переваги від великих ресурсів, вільний доступ до інформації та більш відкриті стосунки з їхніми урядами. У серії звітів за 2003 р. компанії ACCENTURE (global management consulting, technology services, and outsourcing company, the largest consulting firm in the world and is one of the largest computer services and software companies) сказано, що прогрес у бік упровадження електронного уряду продовжується в цих країнах через серії ступенів: наявність он-лайн: інформаційні послуги публікуються он-лайн, доступ до кількох послуг; базові можливості: Центральний план, законодавча база та наявність он-лайн; доступність послуг: розширення цілей на місці, деякі ускладнені трансакції на місці; зріла доступність: цілеспрямовані послуги, що створюють додаткову вартість, скупчення послуг; трансформація послуг: поліпшення поширення послуг, багатоканальне інтегрування, організації, процесові та технологічні зміни по агенціях [24].

На думку генерального бізнес-керівника корпорації Intel Стейсі Джереда Сміта, досягнення успіху в проектах створення “електронного урядування” в будь-якій країні світу забезпечується наявністю трьох основних елементів: забезпечення доступу до нових технологій якомога більшій кількості населення шляхом зменшення вартості доступу до мережі Інтернет, процесу організації вивчення нових технологій, створення інтернет-кіосків; створення розвинутої телекомунікаційної інфраструктури, що сприятиме активному розвитку різноманітних сфер соціально-економічного життя суспільства; затвердження відповідного законодавства, де чітко були б визначені права та обов'язки людини в “електронному суспільстві”, а також базова термінологія [14, с.95].

Вигоди від запровадження електронного урядування є багатообіцяючими. Для місцевої влади система електронного урядування – це: удосконалення системи управління, оптимізація структури державного апарату, значне зниження фінансових і матері-

альних витрат на його утримання; єдиний захищений простір інформаційних ресурсів та документообігу між усіма органами виконавчої влади й місцевого самоврядування; введення системи постійного контролю над ситуацією та розвитком регіону в цілому й окремих районів за всіма параметрами життєдіяльності міста, регіону або місцевості; підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності регіону; введення дієвої системи внутрішнього контролю з боку керівництва над роботою органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, їх підрозділів та окремих посадових осіб; доступ державних службовців у режимі реального часу до необхідної інформації в межах їх компетенції, можливість підвищувати кваліфікацію без відриву від місця роботи; об'єднання інформаційних ресурсів і послуг органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з метою зміцнення місцевого інформаційного простору; збільшення довіри до органів виконавчої влади, місцевого самоврядування й держави в цілому з боку мешканців та суб'єктів підприємницької діяльності; більш ефективна взаємодія й співробітництво з державними органами зарубіжних країн та міжнародних неурядових організацій.

Для бізнесу система електронного урядування – це: підтримка економічної діяльності місцевих підприємств, що дозволить ефективно інтегруватись у загальнонаціональний і світовий економічний простір; створення єдиної платформи регіону для просування інвестиційних та інноваційних проектів; значне зменшення бюрократизації й рівня корупції шляхом переведення державних послуг, що мають вартісне вираження, у систему державних мережових (онлайнових) послуг (реєстрація та перереєстрація компаній, надання статистичних даних, подання звітності, митне декларування тощо); вільний доступ до об'єктивної, достовірної й оперативної інформації про діяльність органів влади та місцевого самоврядування й прийняті ними рішення; можливість проходження всіх процедур звітності в податковій та інших органи влади в онлайновому режимі за допомогою єдиного інтерфейсу спілкування; публічні, відкриті процедури проведення державних закупівель і конкурсів; контроль над роботою органів виконавчої влади та місцевого самоврядування й окремих посадових осіб.

Запровадження системи електронного урядування матиме такі позитивні наслідки для мешканців певної території: створення інтерфейсу спілкування громадянина з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування; надання в онлайновому режимі всіх державних послуг (реєстрація за місцем проживання, замовлення довідок та інших особистих документів, реєстрація автомобіля тощо); доступ до необхідної інформації, у тому числі до матеріалів громадських бібліотек; можливість здобуття освіти шляхом онлайнового дистанційного навчання; отримання невідкладної та планової медичної допомоги й консультацій через електронне спілкування; вільний доступ до об'єктивної та достовірної інформації про діяльність органів виконавчої влади й місцевого самоврядування та прийняті ними рішення; контроль над роботою органів виконавчої влади й місцевого самоврядування та окремих посадових осіб; пошук роботи, у тому числі в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування через відкриті кадрові конкурси на заміщення вакантних посад; можливість брати активну участь у суспільно-політичному житті міста, району або місцевості. До того ж не слід забувати й про суспільно-політичні дивіденди, що їх отримає людина або команда, які запровадять у регіоні систему електронного урядування. Рівень довіри до них і популярність серед населення та представників бізнесу надзвичайно підвищаться [22]. Отже, запровадження системи електронного урядування сприятиме прогресивному розвитку суспільства та країни в цілому, саме тому доцільно якомога швидше реалізувати її і в Україні.

Щодо сучасного стану електронного урядування в Україні, то за результатами моніторингу надання органами виконавчої влади юридичним і фізичним особам інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи “Електронний Уряд” станом на 27 березня 2009 р. до Державного комітету інформатизації України надійшло 85 звітів органів виконавчої влади про надання ними інформаційних та інших послуг шляхом використання електронної інформаційної системи

“Електронний Уряд”, тобто звітували 96,6% від загальної кількості органів виконавчої влади. У розрізі центральних та місцевих органів державної влади: надали звіти 100% обласних державних адміністрацій та 95,1% центральних органів виконавчої влади.

Станом на 27 березня 2009 р. усі ЦОВВ та ОДА представлені в мережі Інтернет. Значним також є представлення в Інтернеті районних державних адміністрацій. Це 433 веб-сторінки районних адміністрацій, розміщених на сайтах відповідних обласних (міських) державних адміністрацій або Ради Міністрів АР Крим, та 302 окремих сайти або веб-сторінки. Беручи до уваги той факт, що 2008 р. у мережі Інтернет було представлено лише 265 райдержадміністрацій, можна стверджувати про позитивну динаміку цього процесу.

За даними моніторингу, здійсненого Державним комітетом телебачення й радіомовлення України, на всіх веб-сайтах органів виконавчої влади застосовані режими рівня інформування, режим односторонньої взаємодії застосовано на 77,8% сайтів ЦОВВ та 85,2% ОДА. Про наявність на власних сайтах режиму двосторонньої взаємодії Держкомінформатизації повідомили 42,6% ЦОВВ та 40,7% ОДА.

Для надання послуг через власний веб-сайт органи виконавчої влади розміщують на своїх веб-сайтах розділ “Каталог послуг”, що містить повний перелік державних (адміністративних) послуг, які надає орган виконавчої влади і які систематизовані за сферами їх надання – громадянам України, юридичним особам України, державним службовцям України, міжнародній спільноті. На звітну дату повідомили про наявність зазначеного розділу на своєму сайті 60,7% ЦОВВ та 96,3% ОДА.

Інформаційні послуги загального призначення надаються органами виконавчої влади громадянам та юридичним особам із власних веб-сайтів та за допомогою Єдиного веб-порталу. Саме інтеграція до зазначеного веб-порталу на базі єдиної програмно-технічної платформи, яка дає можливість забезпечити відповідність усім вимогам політики у сфері електронного урядування та захисту інформації, а також здійснювати дистанційне інформаційне наповнення веб-сайтів через захищені канали з використанням Національної системи конфіденційного зв'язку, є одним із найважливіших етапів розвитку веб-сайтів органів виконавчої влади.

За результатами аналізу звітів органів виконавчої влади, наразі до Єдиного веб-порталу інтегровано веб-сайти 36 ЦОВВ і 10 ОДА. Аналізуючи результати моніторингу загалом, можна зробити висновок про певні досягнення та проблеми. Серед позитивних змін слід зазначити те, що протягом 2008 року спостерігалось зростання кількості веб-сайтів районних державних адміністрацій та послуг рівня односторонньої взаємодії веб-сайтів органів виконавчої влади.

Покращився стан висвітлення інформації на вимогу постанови Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3 “Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади”. На сайтах органів виконавчої влади діють розділи, призначені для надання інформації про адміністративні послуги, інвестиційні об'єкти, їх характеристики, механізми залучення коштів для інноваційного інвестування підприємств.

До проблемних моментів можна віднести недостатню поінформованість виконавців звітів у деяких органах виконавчої влади, через які неможливо зробити однозначні висновки про надання послуг юридичним та фізичним особам на основі використання електронної інформаційної системи “Електронний Уряд”. Шляхом вирішення зазначених проблемних моментів є підвищення обізнаності працівників підрозділів, відповідальних за роботу веб-сайтів, органів виконавчої влади, у питаннях, пов'язаних із системою “Електронний Уряд”, посилення уваги до виконання звітів [47].

Згідно з оглядом E-Government Survey 2008: From E-Government to Connected Governance, у рейтингу індексів готовності 192 країн-членів ООН до електронного урядування (E-government readiness) Україна посідає 41 місце (випередивши Білорусь (56),

Російську Федерацію (60); перша трійка – Швеція, Данія та Норвегія відповідно). Цей індекс підраховується на основі показників розвинутості веб-послуг “електронного уряду”, телекомунікаційної інфраструктури та ступеню готовності населення до подібного нововведення [40].

Протягом січня – березня 2008 року обсяг доходів суб’єктів господарювання всіх форм власності в галузі ІКТ склав 14,3 млрд грн, що на 25,7% перевищує показники аналогічного періоду 2007 року. Обсяг доходів від надання послуг населенню склав 4,4 млрд грн. Споживання ІТ-послуг та зв’язку на одного жителя України зросло більше, ніж на 25% і сягнуло майже 95 грн.

Суб’єктами господарювання державної форми власності й такими, що мають понад 50% акцій, які належать державі, отримано 18% загального обсягу доходів. Тенденція зменшення їх питомої ваги зумовлена значно повільнішими (більш ніж у 6 разів) темпами зростання доходів, порівняно із суб’єктами господарювання недержавної форми власності, і спричинена як значною питомою вагою послуг, що надаються за регульованими державою тарифами, так і незначною часткою послуг з використанням новітніх технологій.

Найбільш динамічно зростали доходи від діяльності у сфері інформатизації (56%), комп’ютерного зв’язку (48%), з нього надання доступу до Інтернету (50%), поштового зв’язку (43,7%), рухомого (мобільного) зв’язку (28%). Водночас лише 2% складають доходи від фіксованого телефонного зв’язку. Найвагомішими сегментами залишаються: ринок послуг рухомого (мобільного) зв’язку – 47,2%, ІТ-послуги, реалізації ОТ та обладнання й комп’ютерний зв’язок – 28,2%, фіксованого телефонного зв’язку – 17,2% [48].

Головною проблемою українського суспільства, на думку О.Шевчука, є те, що державні органи демонструють формальне розуміння в проблемі розбудови інформаційного суспільства в Україні. Автор вважає, що українська еліта (громадські організації, науковці) усвідомлюють необхідність трансформації суспільної моделі задля наближення її до вимог інформаційного суспільства (необхідність гарантування прав і свобод громадянина, забезпечення публічності української влади в обговоренні, прийнятті й імplementації рішень). О.Шевчук наголошує на тому, що державні службовці або самосуваються від цієї проблеми, або займаються її формалізацією. Безумовно, є чимало чиновників (здебільшого середньої ланки), які розуміють необхідність запровадження високих інформаційних технологій у державному управлінні, проте вони не становлять критичної маси для серйозних зрушень у цій сфері. Згідно з результатами анкетування серед учасників конференції “Проблеми та перспективи розвитку інформаційного суспільства”, проведеної Інститутом інформаційного суспільства і Фондом “Інформаційне суспільство” за підтримки міжнародного фонду “Відродження” та Світового банку в березні 2003 року, загальну відповідь на запитання щодо перспектив розвитку електронного урядування в Україні та сьогодишніх ініціатив держави в цьому питанні можна сформулювати однією фразою з анкети – “існує профанація ідеї”. Найбільш поблажливі думки із цього приводу – “існують лише наміри”, “закладається базис для розвитку”. Що стосується перспектив запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державному управлінні, то респондентами називалися терміни від 5 до 50 років. Переважна більшість респондентів анкетування вважає, що владна еліта не готова до електронного урядування, робота, що проводиться чиновниками в цьому напрямі, є формальною, більше того, чинна система влади є корумпованою та забюрократизованою, отже, необхідно її реформувати [37].

Незважаючи на існування втілених в Україні окремих елементів електронного урядування, на думку заступника директора Інституту інформаційного суспільства О.Голобуцького, формально концепції й досі не існує, тобто не було ухвалено жодних офіційних документів, які б визначали загальний зміст і мету створення системи е-урядування, пріоритетні напрями її розвитку та засоби реалізації. Більше того, не існує й

неформальної концепції – офіційно не ухваленої, але фактично розробленої, обґрунтованої й деталізованої фахівцями за участю зацікавлених урядовців (або без них). Спеціаліст вважає, що ми не маємо навіть елементів системи електронного урядування, бо електронні ресурси під назвою урядового порталу, сайтів Президента, міністерств, відомств і місцевих органів виконавчої та представницької влади на сьогодні функцій, притаманних зазвичай елементам системи електронного урядування, виконувати не в змозі. Низька функціональність, що часто наближається до нульової, характерна й для запроваджених уже систем внутрішнього документообігу в окремих структурних підрозділах уряду. Вони аж ніяк не сприяють зменшенню кількості паперових документів, не вивільняють зайві чиновницькі кадри, не позбавляють громадян, у тому числі й представників бізнесу, залежності від бюрократичної сваволі, не забезпечують уникнення помилок і багаторазового збирання документів і довідок для різних служб, майже не скорочують часу здійснення трансакцій з офіційними органами, не заощаджують гроші платників податків.

Аналогічна проблема характерна й для концепції “Електронна Україна”, частиною якої мала б стати й система електронного урядування. Незважаючи на те, що програма формально затверджувалася й не раз обговорювалася на фахових конференціях, круглих столах, засіданнях відповідної робочої групи й т. п., на думку автора, на запровадження конкретних компонентів інформаційного суспільства та загалом на рівень інформатизації це не вплинуло: збільшення в країні парку комп’ютерів і мобільних телефонів у приватному секторі відбувалося завдяки підвищенню добробуту українців та здешевленню ІТ-продуктів і послуг, а в державному секторі, як не прикро, – через корупцію й непрозорість фінансової діяльності. Кожен чиновник вимагав для себе комп’ютер, мобільний телефон і доступ до Інтернету як атрибуту престижності – і не більше. Відтак сталося підвищення попиту на послуги мобільного й швидкісного інтернет-зв’язку. Тож оператори й провайдери вважали вкладання коштів у розбудову фізичної інфраструктури інформатизації (оптоволоконні й радіомережі, передавачі сигналу, серверні станції, кабельні телевізійні мережі тощо) надзвичайно вигідним інвестуванням. Автор вважає, що той факт, що держава не втручалася у розвиток проектів у рамках цих програм, сприяла тому, що вона не заважала розвитку підприємства в галузі, проте це не сприяло покращенню ситуації у випадку з монополістами. Незважаючи на те, що коштів на програму “Електронна Україна” досі не передбачено, були зроблені реальні кроки назустріч розвитку інформаційного суспільства в Україні: було скасовано несприятливу систему оподаткування й узято під державний контроль ситуацію зі зловживаннями монополістів на ринку товарів і послуг галузі ІТ. Саме цей факт і викликав у них невдоволення. Намагаючись зберегти монопольне становище, ці компанії вдавалися до спекуляцій на тему євроінтеграційних планів України. Отже, програма “Електронна Україна”, завдяки зусиллям компаній-монополістів ІТ-галузі, стала чи не головним чинником поліпшення взаємин з Євросоюзом і його офіційними структурами. Хоча насправді поки що єдине, що пов’язує “Електронну Україну” з планами й перспективами ЄС, це те, що вона з’явилася як логічне продовження програми “eEurope” (“Електронна Європа”), затвердженої Єврокомісією.

Інформаційна галузь потребує фахового державного управління, активізації створення відповідних нормативних і регулюючих документів. Автор вважає, що, оскільки держава довела свою неспроможність розвитку та реалізації програми електронного урядування, слід цю справу доручити окремим недержавним компаніям, але в такому випадку слід попередити певні загрози, які можуть, як наслідок такої ситуації, виникнути. А саме: виникає можливість піддатись шантажу компаній-монополістів (які будуть вкладати гроші в розбудову Інтернет-мереж і будуть прагнути залучити до кола своїх клієнтів державу) і заборонити Антимонопольному комітету втручатись у ситуацію. Отже, існує потреба в чіткому окресленні правил та загальних схем розбудови інформа-

тизації. Реалізація програми “Електронна Україна” є занадто масштабним і капіталомістким завданням, оскільки перші значні результати з’являться щонайменше через кілька років, а загалом вигод для внутрішньої та міжнародної діяльності України слід очікувати через 15–20 років. Програма запровадження електронного урядування є локальнішою. Вона може бути поділена на етапи. Та вже на першому етапі вона даватиме вигоду державній економіці й суспільству. Звичайно, за правильного визначення точок докладання зусиль. Власне для цього потрібна національна концепція – визначити ті точки в системі управління державою, приєднання яких до системи електронного урядування забезпечить найшвидший і найбільший ефект [9].

О.Голобуцький вважає, що наразі можливості е-урядування в Україні набагато вищі, ніж ті, що декларуються, саме через відсутність концепції е-урядування, яка б затвердила створення відповідних ресурсів із прикладною метою, а не з метою простого виконання наказу. Більше того, суспільство та самі урядовці необізнані із приводу реального стану речей, проблем електронного урядування. Необхідно визначити головну цільову групу електронних урядових сервісів. На думку автора, основними проблемами для українського суспільства залишаються: недосконалість, нерозробленість нормативної бази з електронного урядування (нормативні акти України лише декларують (нехай і ґрунтуючись на кращих зарубіжних зразках), як саме мають утілюватись елементи електронного урядування. І ці декларації жодним чином не розраховані на практичне застосування); відсутність пріоритетів із боку українських користувачів мережі з приводу можливості взаємодії з урядом в Інтернеті. Тобто мова йде про відсутність уявлення про функції відповідного органу влади. Отже, громадяни не знають, чого вимагати, урядові служби не уявляють, що пропонувати, що унеможливило повноцінне формування інформаційних потреб громадян, отже, відсутність підстав, спираючись на які, громадянин вирішуватиме, потрібне йому електронне урядування чи ні, що саме йому потрібно, наскільки це важливо особисто для нього, які це матиме наслідки, – т. зв. соціальна й психологічна мотивація. У бізнесі виникає аналогічна ситуація. Автор вважає, що створені ресурси не відповідають вимогам електронного урядування чи принаймні онлайн-сервісу. За визначенням вони мають бути пристосовані до використання щонайширшими верствами населення, мати широкий спектр функцій і бути спроможними виконувати свої функції чи не з першого дня запуску. На практиці цим вимогам не відповідає навіть ресурс профільного комітету. І це при тому, що нова версія офіційного веб-сайта Держкомзв’язку впроваджувалась як пілотний проект “еталонного веб-сайта органів виконавчої влади”. Вона й стала еталоном: решта офіційних ресурсів так само для користування непридатні. Проблема полягає в тому, що наш уряд формально, а не реально приєднався до процесів інформатизації. Голобуцький вважає, що сутність проблеми полягає у відсутності чіткої державної політики у сфері реформування процесів державного управління. Він стверджує, що станом на 2005 рік в Україні електронне урядування перебуває десь між першим і другим етапом (із п’яти можливих, запропонованих United Nations Division for Public Economics & Public Administration, яка спільно з American Society for Public Administration визначила такі стадії розвитку електронного урядування: формована присутність держави в Мережі; посилювана присутність держави в Мережі; інтерактивна присутність держави в Мережі; присутність держави в Мережі на рівні трансакцій; повністю інтегрована присутність держави в Мережі). Вироблення концепції та обґрунтування цих сервісів має здійснюватися саме галузевою громадою (представниками бізнесу, громадських організацій, наукових установ) за участю представників владних структур (але аж ніяк не навпаки) у рамках заздалегідь розробленої та офіційно ухваленої концепції електронного урядування в Україні.

Автор висловлює таку думку, що люди, які необізнані у використанні нових технологій (наприклад, через відсутність доступу до них або з причини непоінформова-

ності), не усвідомлюють користі від них. Більше того, автор вважає хибною й такою, що не має жодних підстав, думку колишнього голови Державного комітету інформаційної політики України та керівника відділу роботи з Інтернетом цього комітету І.Лозового про те, що для запровадження в Україні електронного урядування знадобиться як мінімум тридцять років. Пояснює свою точку зору такими аргументами: брак відповідної інфраструктури можна подолати за допомогою створення законодавчої бази, яка зробить вигідним бізнес у галузі інформатизації й забезпечить умови для демонополізації галузі, а надзвичайно примітивний рівень державної інформатизації залежить не від можливостей державного бюджету, а від персональної зацікавленості державних службовців. О.Голобуцький вважає, що наразі в Україні слід упроваджувати систему електронного урядування, змістивши акцент з бюджетного фінансування та урядової розробки законодавчих основ на активну співпрацю з бізнесом, з галузевою спільнотою, з неурядовими громадськими, дослідницькими, науковими організаціями, тимчасово не зважати на стандарти та вимоги електронного урядування та “е-готовності”, розроблені найбагатшими державами світу. Бо українські реалії вимагають іншого підходу й головним є завдання адаптації концепції електронного урядування до сучасних потреб України, тобто не ставити завищених цілей.

В.Фіщук, регіональний менеджер зі взаємодії з державним сектором корпорації “Сіско систем”, вважає, що в нашій країні поки що нічого не робиться для створення електронних державних послуг. Непродуманими залишаються безліч елементів, як-от: для того, щоб надіслати запит до Кабміну, скаргу до секретаріату Президента чи заплатити рахунок ЖЕКу, людині потрібно мати цифрове посвідчення особи – так званий цифровий підпис. В Україні є чотири фірми, через які можна оформити цю поки що незвичну послугу. Коштує це 100 доларів на рік. Для оформлення електронного підпису людина має повідомити фірмі свої паспортні дані, номер ідентифікаційного коду. Дані заносяться до відповідного реєстру, а клієнту дають програмний засіб, з допомогою якого він може створити свій секретний ключ. Існує також відкритий ключ, за допомогою якого якого інстанції можуть прочитати інформацію.

Таким чином, виникає певний реєстр громадян, які користуються електронними послугами. Як наслідок, виникає безліч загроз: хто і як його зможе використовувати; чи не призведе це до зростання підконтрольності людини; які права матимуть ті, хто в майбутньому не захоче оформлювати електронний підпис; загроза інформаційної безпеки.

Першим кроком до інформаційного суспільства є введення електронного підпису, а апогеєм – запровадження т. зв. чипів (невеликого електронного пристрою, з допомогою якого поліція чи митна служба можуть ідентифікувати особу, а сам власник чипа може розплатитись у супермаркеті, готелі й т. д.). На сьогодні лише 0,45% українців замовили собі послугу оформлення електронного підпису саме через слабку інфраструктуру, у якій діють ці цифрові підписи [3].

Отже, сьогодні в нашій країні відсутнє стратегічне бачення мети, до якої необхідно рухатись, упроваджуючи новітні технології в діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Навіть в ІТ-компаній, що працюють в Україні, у тому числі з органами влади, спостерігається брак чіткого розуміння концепції електронного урядування й механізмів її реалізації. Представництва іноземних корпорацій, що мають досвід упровадження в інших країнах систем електронного урядування, переважно пропонують уже існуючі продукти (програмне забезпечення, комп’ютери, обладнання тощо), які допомагають розв’язати лише деякі поточні проблеми певного органу виконавчої влади, однак не вирішують питання в комплексі. До того ж ці продукти від самого початку створювалися перш за все для бізнес-середовища, яке є динамічнішим і гнучкішим, ніж система виконавчої влади (наприклад, внутрішні процедури приватного підприємства за умови наявності волі її керівництва можуть бути досить легко змінені,

відповідні “зайві” посади скорочені, а структура підприємства реорганізована, якщо завдяки цьому бізнес та управління ним стануть ефективнішими).

Деякі спеціалісти вважають, що в Україні практично реалізувати електронне урядування неможливо, зважаючи на правовий аспект цієї проблеми. Бо впровадження пропонованих на нашому ринку продуктів (ідеться передусім про програмне забезпечення) у державне управління зазвичай вимагає зміни системи роботи, процедур і навіть структури органів влади. Оскільки ж діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в Україні регламентується законодавством і нормативними актами, повне та правильне впровадження таких продуктів на цьому рівні є практично неможливим [22].

Для реалізації електронного урядування в Україні необхідно провести концептуально-технологічний аналіз, розробити концептуально-технологічну схему впровадження системи електронного урядування в конкретному місті, районі, місцевості. Система електронного урядування може й має бути самоокупним проектом. Для цього доцільно створити підпорядковане місцевій владі (оскільки остання є власником інформації та послуг, що надаються) комунальне підприємство, яке після розробки й затвердження вищезгаданої концептуально-технологічної схеми буде не лише вести проект, розуміючи стратегічну мету, а й надавати платні послуги населенню, підприємствам, установам та організаціям і в такий спосіб повертати бюджетні кошти. Сьогодні деякі органи виконавчої влади вже створили такі підприємства, однак вони, на жаль, здебільшого займаються переважно закупівлею й обслуговуванням комп'ютерів, обладнання, прокладенням локальних мереж та підключенням державних установ до Інтернету. Утім, навіть в умовах нестачі бюджетних коштів для покриття всіх витрат, пов'язаних із реалізацією проекту, систему електронного урядування можна досить швидко встановити й запустити. Треба звернутись до світових виробників обладнання та програмного забезпечення, необхідних для впровадження системи, і придбати їх на особливих умовах, у тому числі у вигляді пільгового товарного кредиту.

Суспільство та бізнес морально й технічно готові до запровадження в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування систем електронного урядування, надання доступу до інформації й послуг в онлайн-овому режимі. Залишається тепер на владному рівні вирішити цю проблему, тобто головною є проблема відсутності політичної волі.

Не менш важливою є проблема мотивації громадян до участі у взаємодії з органами влади через систему електронного урядування. Адже навіть якщо припустити, що найближчим часом в Україні “запрацює” система електронного урядування, немає жодних гарантій, що громадяни матимуть бажання співпрацювати з урядом у такий спосіб. Наявність розвиненої інфраструктури та сприятливих умов для впливу громадськості на формування суспільного порядку денного не гарантує свідомого користування такими правами, навіть, якщо вони будуть формально закріплені, а громадяни поінформованими із цих питань. Таким чином, до низки вже існуючих проблем з упровадження електронного урядування додається ще й проблема мотивації громадян, бо в разі пасивності громадян немає смислу витрачати зусилля та ресурси на реалізацію електронного урядування взагалі.

Отже, наразі в Україні існує безліч перешкод для практичної реалізації надзвичайно перспективної системи електронного урядування. Зважаючи на думки науковців, які працюють над вирішенням проблеми впровадження електронного урядування, в Україні слід “навести лад” у правовій площині цієї проблеми, чітко окреслити мету, тактику та стратегію реалізації електронного урядування, для цього слід визначитись із завданнями, практичними кроками та інструментами реалізації таких дій. Зважаючи на щорічне покращення умов для впровадження електронного урядування, практична реалізація е-урядування в Україні є завданням реальним у найближчій перспективі.

1. Абизов В. Є. Політичне рішення: механізм прийняття / В. Є. Абизов, В. Г. Кремень. – К. : НІСД, 1995. – 435 с.
2. Антонюк А. О. Політика безпеки інформації в захищених автоматизованих системах / А. О. Антонюк // Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки. – 2003. – Т. 21. – С. 103–107.
3. Богуславська А. Чи буде ближчим для українців “електронний уряд” порівняно з реальним? / А. Богуславська // Україна молода. – № 229 за 08.12.2006. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua>.
4. Брайсон Д. М. Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій / Д. М. Брайсон ; пер. з англ. А. Кам'янець. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
5. Вінніков О. Нові механізми залучення громадськості до процесу прийняття рішень / О. Вінніков // Громадянське суспільство. – 2007. – № 7.
6. Галузь інформаційно-комунікаційних технологій : підсумки роботи за 2007 рік (станом на 25.02.2008). – Режим доступу : <http://www.stc.gov.ua/>.
7. Гладун А. Я. Методологічні аспекти створення системи корпоративного електронного документообігу / А. Я. Гладун, Ю. Д. Журавльов, В. М. Штунда // Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки. – 2003. – Т. 21. – С. 96–102.
8. Гнатюк С. Л. Проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні / С. Л. Гнатюк, С. І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2). – С. 95–101.
9. Голобуцький О. Концепція електронного урядування і сучасні потреби України / О. Голобуцький // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С. 75–86.
10. Дегтяр А. О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення / А. О. Дегтяр. – Х. : Магістр, 2004. – 224 с.
11. Демиденко В. О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : посібник / В. О. Демиденко. – К. : КНТ, 2007. – 440 с.
12. Держмитслужба України презентувала “Електронну митницю”. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
13. Доповідь Кабінету Міністрів України Верховній Раді України про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2007 рік. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
14. Доступ до інформації та електронне урядування / авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – 336 с.
15. Дубов Д. В. Основи електронного урядування : навч. посіб. / Д. В. Дубов, С. В. Дубова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 176 с.
16. Загальні положення щодо захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу: НД ТЗІ 1.1-002-99. – К. : ДСТСЗІ СБ України, 1999. – 16 с.
17. Інформаційна політика України: європейський контекст : монографія / [Л. В. Губерський, Є. Є. Камінський, Є. А. Макаренко та ін.]. – К. : Либідь, 2007. – 360 с.
18. Інформаційне законодавство : зб. законодавчих актів : у 6 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемчушенка, І. С. Чижка. – К. : Юридична думка, 2005. – Т. 1 : Інформаційне законодавство України. – 416 с.
19. Кафарський В. Інформаційна культура українського суспільства / В. Кафарський // Голос України. – 2006. – № 92 (3842). – 23 травня. – С. 10, 12.
20. Копылов В. А. Информационное право : учеб. пособ. / В. А. Копылов. – М. : Юристъ, 1997. – 472 с.
21. Лендъел М. О. Теорія “доброго врядування” як інструмент оцінки рівня демократичності управління в регіонах України (на прикладі Закарпатської області) / М. О. Лендъел // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2006. – Т. 57. – С. 53–60.
22. Масарік В. Застосування новітніх технологій у муніципальному управлінні. Електронне урядування міста / В. Масарік // Економічний часопис – XXI. – 2006. – № 9–10. – Режим доступу : <http://www.soskin.info/>.
23. Ільченко М. Як нам перегнати світових лідерів, не здоганяючи їх? / М. Ільченко. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
24. Еноксен Дж.-А. Що таке електронний уряд? / Дж.-А. Еноксен // Матеріали проекту “Розбудова демократії та можливостей державної служби в Україні”. Тренінг: “Демократія та модернізація державного сектора через створення електронного уряду”, 29 січня – 2 лютого 2007.
25. Обговорено проект Переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації на 2008 рік. – Режим доступу : <http://www.stc.gov.ua/>.
26. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / [В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін.] ; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного, П. В. Мельника. – К. : Знання, 2004. – 274 с.
27. Офіційний сайт Державного комітету зв'язку та інформатизації України. – Режим доступу : <http://www.stc.gov.ua/>.
28. Перелік основних нормативно-правових актів з питань інформатизації. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
29. Подъячев К. В. Институт обращения граждан в органы власти в России: возможности возникновения нового канала влияния / К. В. Подъячев // Политические исследования. – 2007. – № 5 (101).
30. Розпорядження КМУ № 451. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.

-
31. Розпорядження КМУ № 805. – Режим доступу : / <http://www.kmu.gov.ua/>.
32. Романов Д. Правда об электронном документообороте / Д. Романов, Т. Ильина, А. Логинова. – М. : ДМК-Пресс, 2002. – 256 с.
33. Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) / за ред. А. В. Пазюка. – К. : Прайвксі Юкрейн, 2004. – 206 с.
34. Снитнікова О. Проблема безпеки інформації в умовах становлення інформаційного суспільства / О. Снитнікова, М. Жук // Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення : матеріали міжнар. наук. конф., (10–12 травня 2007 р.). – Суми : Сумський обл. ін-т післядипл. педагогічної освіти, 2007. – Ч. II. – 163 с.
35. Соболев О. Свобода особистості в інформаційному соціумі: стаття перша / О. Соболев // Філософська думка. – 2002. – № 4. – С. 36–47.
36. Шаян О. Деякі аспекти встановлення урядового порядку денного / О. Шаян // Політичний менеджмент. – 2004. – № 5.
37. Шевчук О. “Електронна Україна” – на шляху формалізації / О. Шевчук // Дзеркало тижня. – 2003. – 04.05. – Режим доступу : /<http://www.zn.kiev.ua/>.
38. Ратушин Ю. Як розбудувати інформаційне суспільство в Україні / Юрій Ратушин. – Режим доступу : /<http://www.kmu.gov.ua/>.
39. Codagone C. Roadmapping eGovernment Research. Visions and Measures towards Innovative Governments in 2020 / C. Codagone, M. Wimmer. – Режим доступу : <http://www.egovrtd2020.org/>.
40. <http://www.internet.ru/>.
41. <http://gipi.internews.ua/>.
42. <http://www.kmu.gov.ua/>.
43. <http://www.kmu.gov.ua/>.
44. <http://www.niss.gov.ua/>.
45. Kunis R. A Model for Document Management in e-Government Systems Based on Hierarchical Process Folders / R. Kunis, G. Runger and M. Schwind // The Electronic Journals of e-Government. – 2007. – Vol. 5, Issue 2. – P. 191–204, available online at www.ejeg.com.
46. Steven C. E-Democracy Resource / Clift Steven. – Режим доступу : <http://www.publicus.net>.
47. <http://www.dki.gov.ua/>.
48. <http://www.stc.gov.ua/>.

Статья посвящена вопросу электронного правительства в Украине. Внимание автора сосредоточено на определении проблем, препятствующих полноценному внедрению электронного правительства в нашей стране, кроме того, проанализированы возможные преимущества от вхождения Украины в информационное глобализационное пространство.

Ключевые слова: электронное правительство, электронная демократия, информационное общество, информационно-коммуникационные технологии.

In this article the phenomenon of electronic government in Ukraine is investigated. The attention of the author is concentrated on defining of the problems which hamper the implementation of the electronic government in our country; moreover, possible prospects from joining Ukraine to informational global space are investigated.

Key words: electronic government, electronic democracy, informational society, informational-communicative technologies.

УДК 324 (472.7) 485. 22
ББК 66.5

**Валерій Штерн
Наталія Криворучко**

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У статті розглядається проблема політичної участі громадян України. В основу теоретичних положень увійшли праці сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників. Ключовим положенням цієї розвідки є нестабільність та недосконалість нормативно-правового поля як першопричина соціально-політичної пасивності громадян України.

Ключові слова: політична участь, політична активність, конвенціональні та неконвенціональні форми участі.

Політична участь як суспільний феномен у трансформаційних процесах переходу до демократії не є новим явищем. Проте серед різноманітності підходів і класифікацій